

Sự ra đời của Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam trong công cuộc phòng chống HIV/AIDS ở Việt Nam

TS.BS. Nguyễn Huy Nga

Ngày 1/8/2005 Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam thuộc Bộ Y tế được Thủ tướng Chính phủ thành lập tại Quyết định số 432/QĐ-TTg ngày 20/5/2005 chính thức bắt đầu hoạt động. Đây là một bước ngoặt quan trọng trong công tác phòng chống HIV/AIDS ở Việt Nam và là một minh chứng cho sự cam kết mạnh mẽ của Chính phủ Việt Nam quyết tâm đẩy lùi đại dịch nguy hiểm này.

The Vietnam Administration for HIV/AIDS Control (VAAC), set up pursuant to Decision No 432/QĐ-TTg dated May 20, 2005, was formally put into operation on August 1, 2005. This is not only an important turning-point in HIV/AIDS prevention and control activities in Vietnam but also a clear evidence of Vietnamese Government's strong commitment in its determination to avert this dangerous pandemic.

Sự cần thiết phải thành lập Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam

Việc thành lập Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam dựa trên những căn cứ sau đây:

a) *HIV/AIDS là đại dịch nguy hiểm, ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe của nhân dân:* Trường hợp nhiễm HIV đầu tiên trên thế giới được phát hiện tại Hoa Kỳ vào năm 1981, nhưng đến nay HIV/AIDS đã xếp hàng thứ tư trong số những nguyên nhân gây tử vong ở người. Tại Việt Nam, trong những năm gần đây mỗi năm đã phát hiện trên 10 ngàn trường hợp nhiễm HIV. HIV/AIDS đã được báo cáo từ 64/64 tỉnh, thành, 95% số quận huyện và 53% số xã phường trong cả nước. Đến cuối tháng 7 năm 2005, theo báo cáo của các địa phương trên cả nước đã có 98.124 ca HIV dương tính, trong đó có 15.984 ca chuyển thành AIDS và 9136 ca đã tử vong. Tuy nhiên con số đó chỉ là "tảng băng nổi" và ước tính hiện tại nước ta có 263.470 người bị nhiễm HIV. Đa số người bị nhiễm HIV là ở lứa tuổi trẻ, 62% là ở tuổi 20 - 29. HIV/AIDS đã có dấu hiệu lan ra cộng đồng và đang trở thành đại dịch nguy hiểm, ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe nhân dân, tác động trực tiếp đến sự phát triển kinh tế, văn hoá, trật tự và an toàn xã hội. Vì vậy, phòng chống

HIV/AIDS đã trở thành một vấn đề y tế công cộng cấp bách và lâu dài.

b) *Thực trạng của công tác phòng chống HIV/AIDS:* Trong những năm qua, được sự quan tâm chỉ đạo và đầu tư tích cực của Đảng và Chính phủ, sự phối hợp chặt chẽ của các bộ, ban, ngành, đoàn thể, các địa phương, sự giúp đỡ tích cực của các tổ chức quốc tế và các tổ chức phi chính phủ, công tác phòng chống HIV/AIDS đã được triển khai một cách đồng bộ, từ việc xây dựng các văn bản quy phạm pháp luật đến việc đẩy mạnh công tác thông tin giáo dục truyền thông và triển khai các biện pháp can thiệp giảm tác hại dự phòng lây nhiễm HIV/AIDS. Vì vậy, nhận thức của các tầng lớp nhân dân về đại dịch được nâng cao, làm giảm sự phân biệt và kỳ thị đối xử với người nhiễm HIV/AIDS và bước đầu làm hạn chế tốc độ gia tăng của đại dịch HIV/AIDS.

Với vai trò là Cơ quan thường trực phòng chống HIV/AIDS, trong những năm qua, Bộ Y tế đã triển khai đồng bộ các hoạt động kỹ thuật như giám sát HIV/AIDS, an toàn truyền máu, chăm sóc và điều trị người nhiễm HIV/AIDS..., đồng thời phối hợp chặt chẽ với các ban ngành, đoàn thể trong việc triển khai các hoạt động tuyên truyền và can thiệp dự phòng lây nhiễm HIV/AIDS. Tuy vậy, công tác

phòng chống HIV/AIDS trong thời gian qua cũng đã gặp nhiều khó khăn, thách thức như: một số quy định về phòng chống HIV/AIDS chậm sửa đổi, bổ sung dẫn tới giảm hiệu lực khi triển khai thực hiện. Công tác thông tin, giáo dục, truyền thông còn mang tính hình thức, chưa tiếp cận được các nhóm có hành vi nguy cơ cao, nên việc thay đổi hành vi, chống phân biệt đối xử còn ở mức độ rất hạn chế. Các biện pháp can thiệp dự phòng giảm tác hại trên các nhóm có nguy cơ cao chưa được triển khai thường xuyên, trên diện rộng.

c) *Những vấn đề bất cập về tổ chức trong công tác phòng chống HIV/AIDS:* Trong những năm qua hệ thống tổ chức phòng chống HIV/AIDS liên tục thay đổi. Năm 1987, trước tình hình đại dịch HIV/AIDS trên thế giới, Bộ Y tế đã thành lập Ủy ban Phòng chống các bệnh truyền nhiễm tại Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương. Năm 1990, Ủy ban Quốc gia Phòng chống SIDA (viết tắt từ tiếng Pháp) Việt Nam được thành lập, cơ quan thường trực là Vụ Vệ sinh phòng dịch - Bộ Y tế. Năm 1994, Ủy ban Quốc gia Phòng chống SIDA được tách ra khỏi Bộ Y tế và chuyển thành Ủy ban Quốc gia Phòng chống AIDS do Phó Thủ tướng Chính phủ làm Chủ tịch, và cơ quan thường trực là Văn phòng Ủy ban Quốc gia Phòng chống AIDS. Tại Bộ Y tế, Ban Phòng chống AIDS được thành lập năm 1995 để giúp Bộ trưởng Bộ Y tế quản lý, chỉ đạo thực hiện nhiệm vụ phòng chống AIDS thuộc phạm vi chức năng, nhiệm vụ của ngành Y tế được Nhà nước quy định.

Ngày 5/6/2000, Thủ tướng Chính phủ ra Quyết định số 61/2000/QĐ-TTg thành lập Ủy ban Quốc gia Phòng chống AIDS và Phòng chống tệ nạn ma túy, mại dâm gồm 18 thành viên của Chính phủ và một số ban, ngành, đoàn thể chính trị - xã hội, cơ quan Trung ương do Phó Thủ tướng Chính phủ làm Chủ tịch⁽²⁾. Văn phòng Thường trực Phòng chống AIDS đặt tại Bộ Y tế, trên cơ sở Văn phòng Ủy ban Quốc gia phòng chống AIDS trước đây. Trong thời gian này, tại Bộ Y tế có hai đơn vị cùng chỉ đạo công tác phòng chống HIV/AIDS là Văn phòng Thường trực Phòng chống HIV/AIDS và Ban Phòng chống AIDS Bộ Y tế.

Năm 2003, thực hiện Nghị định số 49/2003/NĐ-CP của Chính phủ ban hành ngày 15/5/2003 quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của Bộ Y tế, Văn phòng Thường trực Phòng chống AIDS sáp nhập với Vụ

Y tế dự phòng thành Cục Y tế dự phòng và Phòng chống HIV/AIDS thuộc Bộ Y tế⁽³⁾. Cục Y tế dự phòng và Phòng chống HIV/AIDS đã nhanh chóng ổn định tổ chức và triển khai chức năng, nhiệm vụ quản lý nhà nước trên cả 3 lĩnh vực: Y tế dự phòng, kiểm dịch y tế biên giới và phòng chống HIV/AIDS. Phòng Kiểm soát và Phòng chống HIV/AIDS thuộc Cục Y tế dự phòng và Phòng chống HIV/AIDS được thành lập với 09 biên chế nhưng vẫn phải thực hiện khối lượng công việc mà trước kia cả Văn phòng Thường trực Phòng chống HIV/AIDS và Ban Phòng chống AIDS đảm nhiệm, nên việc triển khai các hoạt động phòng chống HIV/AIDS gặp rất nhiều khó khăn. Mặt khác, việc huy động các nguồn lực, cấp phát kinh phí và lồng ghép, phối hợp liên ngành trong hoạt động phòng chống HIV/AIDS bị hạn chế, ảnh hưởng đến hiệu quả các nguồn đầu tư trong nước cũng như hỗ trợ của quốc tế.

Tại các tỉnh, thành phố mô hình tổ chức phòng chống HIV/AIDS cũng chưa thống nhất. Thực hiện Quyết định số 61/2000/QĐ-TTg ngày 5/6/2000 của Thủ tướng Chính phủ, hầu hết các tỉnh/thành phố đều thành lập Ủy ban Phòng chống AIDS, ma túy, mại dâm của tỉnh⁽²⁾. Tuy vậy, một số tỉnh, thành phố khác vẫn duy trì Ủy ban Phòng chống HIV/AIDS. Theo đó, có 41 tỉnh/thành phố đã thành lập Văn phòng Thường trực Phòng chống HIV/AIDS, trong đó có 4 văn phòng có địa điểm hoạt động riêng, 27 văn phòng đặt tại Sở Y tế, 10 văn phòng đặt tại Trung tâm Y tế dự phòng tỉnh. Tại một số tỉnh, thành phố lại thành lập Ban phòng chống AIDS thuộc Sở Y tế với chức năng tham mưu cho Giám đốc Sở Y tế và phối hợp với các ban, ngành của Ủy ban phòng chống AIDS tỉnh tổ chức thực hiện công tác phòng chống HIV/AIDS trên địa bàn tỉnh, thành phố. Tại các trung tâm Y tế dự phòng tỉnh lại có Khoa Phòng chống HIV/AIDS. Chính hệ thống tổ chức chưa thống nhất này đã làm phân tán nguồn lực, hạn chế việc thống nhất chỉ đạo công tác phòng chống HIV/AIDS trong cả nước.

Trước tình hình đại dịch HIV/AIDS đang ngày càng gia tăng, ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe nhân dân và việc triển khai các hoạt động phòng chống HIV/AIDS còn phân tán thì một yêu cầu hết sức cần thiết và cấp bách là phải thành lập một tổ chức chuyên trách giúp Bộ trưởng Bộ Y tế quản lý nhà nước về công tác phòng chống HIV/AIDS. Một tổ chức như vậy sẽ giúp tổ chức,

chỉ đạo, điều hành thống nhất các hoạt động phòng chống HIV/AIDS nhằm huy động được mọi nguồn lực trong nước và quốc tế, động viên sự tham gia tích cực, chủ động của các cấp, các ngành, nâng cao hiệu quả của công tác phòng chống HIV/AIDS, khống chế sự gia tăng của đại dịch HIV/AIDS và giảm tác hại của HIV/AIDS đối với sự phát triển kinh tế - xã hội.

Việc thành lập Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam cũng giúp Bộ trưởng Bộ Y tế và Chính phủ thực hiện thành công Chiến lược Quốc gia Phòng chống HIV/AIDS từ nay đến năm 2010 và tầm nhìn 2020⁽⁴⁾ đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại Quyết định số 36/2004/QĐ-TTg ngày 17/3/2004.

Chức năng nhiệm vụ của Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam

Ngày 26/7/2005 Bộ trưởng Bộ Y tế đã ký Quyết định số 21/2005/QĐ-BYT ban hành quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam⁽⁵⁾. Theo quyết định này, chức năng của Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam gồm: Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam là cục quản lý chuyên ngành, thuộc Bộ Y tế, giúp Bộ trưởng Bộ Y tế thực hiện chức năng quản lý nhà nước và thực thi pháp luật, chỉ đạo điều hành các hoạt động chuyên môn trong lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS trên phạm vi cả nước. Cục có tư cách pháp nhân, có con dấu, có tài khoản, có trụ sở làm việc tại thành phố Hà Nội. Kinh phí hoạt động của Cục do ngân sách Nhà nước cấp và các nguồn kinh phí hợp pháp khác.

Nhiệm vụ, quyền hạn của Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam gồm: a) Chủ trì xây dựng chiến lược, quy hoạch, kế hoạch dài hạn và ngắn hạn về phòng chống HIV/AIDS trình Bộ trưởng Bộ Y tế phê duyệt theo thẩm quyền hoặc để Bộ trưởng trình các cấp có thẩm quyền phê duyệt; b) Chủ trì xây dựng, sửa đổi, bổ sung hoặc quy định mới các văn bản quy phạm pháp luật, chế độ, chính sách về lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS trình Bộ trưởng Bộ Y tế ban hành hoặc để Bộ trưởng trình các cấp có thẩm quyền ban hành; c) Chủ trì hoặc phối hợp xây dựng quy định chuyên môn, quy trình kỹ thuật, phân tuyến kỹ thuật, tiêu chuẩn về chuyên môn, kỹ thuật thuộc lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS trình

cấp có thẩm quyền ban hành; d) Quản lý, chỉ đạo các hoạt động phòng chống HIV/AIDS trong phạm vi cả nước, làm đầu mối quản lý, chỉ đạo hoạt động chuyên môn về phòng chống HIV/AIDS của các bộ, ngành; e) Quản lý, chỉ đạo và tổ chức thực hiện các hoạt động chuyên môn sau: Xây dựng nội dung và tổ chức triển khai công tác thông tin, giáo dục truyền thông phòng chống HIV/AIDS; Xây dựng kế hoạch và tổ chức bồi dưỡng chuyên môn nghiệp vụ về lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS cho cán bộ phòng chống HIV/AIDS; Tổ chức hệ thống giám sát HIV/AIDS/STI và theo dõi, đánh giá, sơ kết, tổng kết các hoạt động phòng chống HIV/AIDS; Chỉ đạo tổ chức triển khai các biện pháp can thiệp giảm tác hại, dự phòng lây nhiễm HIV; Chỉ đạo triển khai công tác chăm sóc, quản lý, điều trị và hỗ trợ người nhiễm HIV/AIDS; Chủ trì và phối hợp với các cơ quan liên quan tổ chức thực hiện các hoạt động nghiên cứu khoa học và hợp tác quốc tế trong lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS; g) Chủ trì quản lý chỉ đạo, điều phối và tổ chức triển khai các hoạt động và các dự án hợp tác quốc tế trong lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS; h) Tham mưu cho Bộ trưởng trong việc phối hợp liên ngành về tổ chức thực hiện công tác phòng chống HIV/AIDS. Giúp Bộ trưởng Bộ Y tế làm thường trực về phòng chống HIV/AIDS của Ủy ban Quốc gia Phòng chống AIDS và Phòng chống tệ nạn ma túy, mại dâm; i) Chủ trì hoặc phối hợp với các đơn vị có liên quan tổ chức kiểm tra và đề xuất các biện pháp xử lý vi phạm trong hoạt động chuyên ngành phòng chống HIV/AIDS theo quy định của pháp luật; tham gia các đoàn thanh tra về hoạt động chuyên ngành phòng chống HIV/AIDS; k) Quản lý cán bộ, công chức, tài sản, kinh phí được giao theo quy định của pháp luật và phân cấp của Bộ trưởng Bộ Y tế; l) Chủ trì, phối hợp với các Vụ, Cục, Văn phòng, Thanh tra của Bộ Y tế trong việc quản lý, chỉ đạo các hoạt động chuyên môn của mạng lưới phòng chống HIV/AIDS tuyến dưới; m) Thực hiện các nhiệm vụ khác do Bộ trưởng Bộ Y tế giao.

Phương hướng hoạt động sắp tới của Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam

Với chức năng tham mưu giúp Bộ trưởng Bộ Y tế trong lĩnh vực phòng chống HIV/AIDS, Cục Phòng chống HIV/AIDS Việt Nam trong thời gian tới sẽ tập trung các nỗ lực vào những nhiệm vụ trọng tâm sau:

a) Phối hợp chặt chẽ với các bộ, ban ngành liên quan, các địa phương để xây dựng một dự thảo Chỉ thị mới về tăng cường lãnh đạo công tác phòng chống HIV/AIDS trong tình hình mới. Chỉ thị sẽ trình Ban Khoa giáo Trung ương Đảng và sau đó trình Ban Bí thư Trung ương Đảng xem xét và ký ban hành. Chỉ thị mới này sẽ thay thế Chỉ thị số 52/CT-TW của Ban Bí thư Trung ương Đảng về lãnh đạo công tác phòng chống HIV/AIDS ban hành ngày 11/3/1995.

b) Phối hợp chặt chẽ với các bộ, ban ngành liên quan, các địa phương để xây dựng một dự thảo Luật Phòng chống HIV/AIDS thay thế Pháp lệnh Phòng

chống HIV/AIDS do Ủy ban Thường vụ Quốc hội thông qua ngày 31/5/1995. Dự thảo luật sẽ trình Ủy ban các vấn đề xã hội của Quốc hội và sau đó trình Quốc hội xem xét và thông qua.

c) Phối hợp chặt chẽ với các bộ, ban ngành liên quan, chỉ đạo các địa phương triển khai mạnh mẽ các hoạt động theo tinh thần chỉ đạo của Chiến lược Quốc gia Phòng chống HIV/AIDS đến năm 2010 và tầm nhìn 2020 do Thủ tướng ban hành.

d) Phối hợp chặt chẽ với các tổ chức quốc tế để gia tăng hiệu quả các can thiệp và hỗ trợ của cộng đồng quốc tế trong phòng chống HIV/AIDS.

Tác giả:

TS.BS. Nguyễn Huy Nga, Cục trưởng Cục Phòng, chống HIV/AIDS Việt Nam - Bộ Y tế. Địa chỉ: 138A Giảng Võ - Ba Đình - Hà Nội.

Tài liệu tham khảo:

1. Thủ tướng Chính phủ. Quyết định số 432/QĐ-TTg ngày 20.5.2005.

2. Thủ tướng Chính phủ. Quyết định số 61/2000/QĐ-TTg ngày 5.6.2000.

3. Thủ tướng Chính phủ. Nghị định số 49/2003/NĐ-CP ngày 15.5.2003.

4. Thủ tướng Chính phủ. Quyết định số 36/2004/QĐ-TTg ngày 17.3.2004.

5. Bộ Y tế. Quyết định số 21/2005/QĐ-BYT ngày 26.7.2005.